

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

М.М.Петрушенко, к.е.н., Ж.С.Пронікова, студент

Сумський державний університет, м. Суми

Подальше поглиблення екологічної кризи в Україні змушує шукати такі шляхи розвитку вітчизняної економіки, які б враховували її екологічну складову і ставили в ряд пріоритетів. Таку проблему неможливо вирішити лише технологічними інноваціями, впровадженням ресурсозберігаючих технологій, заходами з охорони природи, законодавчим регулюванням. Причиною катастрофічного погіршення екологічної ситуації є насамперед низький рівень екологічної культури суспільства. Шлях до високої екологічної культури лежить через ефективну екологічну освіту.

Основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, фундаментальних екологічних знань та свідомості. Вирішення цих питань має забезпечити формування «нового» екологічного мислення, яке сьогодні так необхідне для прийняття екологічно-обґрунтованих економічних рішень на рівні підприємств, галузей, регіонів, країни загалом. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого, виконувати інтегративну роль у всій системі освіти.

Екологічна освіта має базуватися на таких принципах: масштабність (розповсюдження на всі верстви населення), комплексність, неперервність [1]. Останній принцип передбачає, що на кожному етапі розвитку особистості (сім'я, дитсадок, школа, ВНЗ, робота) відбувається поглиблення і доповнення екологічних знань. Якщо хоча б один із принципів порушується, то екологічна освіта поступово втрачає свою ефективність.

Екологічна освіта поєднує такі складові: екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічна етика, екологічна культура [2, с.3-23]. Кожному компоненту відповідає певний рівень екологічної зрілості: від елементарних екологічних знань, уявлень дошкільного рівня до їх глибокого усвідомлення і практичної реалізації на вищих рівнях. Умовно можна виділити наступні узагальнені рівні екологічної зрілості: початковий (інформативно-підготовчий), основний (базово-світоглядний), вищий, профільно-фаховий (світоглядно-зрілий). На жаль, але сьогодні рівень екологічної зрілості більшості людей є початковим. Екологічна культура українського суспільства залишається також низькою, а тому всі спроби екологічних організацій поліпшити стан природного середовища у більшості випадків є марними.

Відомо, що навчати важко, ще важче перетворити знання в переконання, але найскладніше – зробити так, щоб переконання стали нормою повсякденної поведінки. Останнє є проблемою екологічної освіти номер один. Те, що людина знає, усвідомлює і безпосередньо робить не завжди співпадає. Особливу небезпеку становить розрив між екологічними знаннями та екологічною поведінкою. Цим проблемним питанням займається екологічна етика.

Екологічна поведінка суб'єктів господарювання може бути активною, конформістською та маргіальною. Активна поведінка проявляється в усвідомленні суб'єктом своєї екологічної діяльності та можливих наслідків, а тому він прагне мінімізувати свій негативний вплив на природу. Конформістська поведінка – це наслідування дій інших (всі так роблять – і я так роблю). Найчастіше вона проявляється на початкових етапах формування особистості, коли дитина ще нічого не знає про екологічні наслідки своєї діяльності, але «правильно» чинить, бо дивиться на дії своїх батьків. Маргіальна – екологічно спрямовані дії суб'єкта під почуттям остраху. Така поведінка поширена в країнах західної Європи, де високі екологічні штрафи змушують людей змінювати своє відношення до природи. Такий досвід потрібно використати і в Україні.

Більшістю людей екологічна криза уявляється, як щось зовнішнє по відношенню до людини, а не породжене нею самою. Тому вирішення екологічних проблем – це насамперед зміна свідомості. На даному етапі розвитку суспільства постає проблема переходу від антропоцентричного типу екологічної свідомості (найбільшу цінність у світі має людина, а природа повинна задовольняти її потреби) до ексцентричного - гармонійного розвитку людини і природи, які є елементами єдиної системи.

Сьогодні екологічна освіта повинна перейти на якісно новий рівень навчання і має базуватися на принципі «випереджаючого відображення» [1], згідно з яким, у свідомості людини відбувається постійна оцінка можливих наслідків від її втручання у природу. Тому, перш ніж приймати якесь управлінське рішення на будь-якому рівні (локальному, регіональному, національному, міжнародному), необхідно поразити ті неявні витрати, які понесе суспільство від погіршення екології. Загальновідомо, що чим більш екологічно усвідомлені й обґрунтовані управлінські рішення, тим ближче ми до сталого розвитку.

Рівень екологічної культури суспільства неможливо підняти лише за допомогою екологічної освіти, необхідно залучити й екологічне виховання. Вирішити проблему екологічного виховання значно складніше, ніж удосконалити систему екологічної освіти. Екологічне виховання має набагато складніший зміст – крім екологічних знань охоплює широкий спектр найрізноманітніших людських якостей і характеристик, моральні, правові, соціальні принципи та норми.

Формування ефективної системи екологічної освіти і виховання є не простим процесом, але водночас надзвичайно важливим, лише змінивши людську свідомість можна відвернути жахливі екологічні наслідки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко Н.Л. Екологія в системі освіти//Збірник науково-методичної конференції «Людина та навколишнє середовище-проблеми безперервної екологічної освіти у ВНЗ». – Одеса: вид-во ОДАХ, 2000.-С.113
2. Про концепцію екологічної освіти в Україні// Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. - №7. – 2002.- С.3-23.